

Նունե ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ԱրԴՀ սկ. Արրահամյանի անվան հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ, ք.գ.թ.

ԿԱԽՅԱԼ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅԱՄԲ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՐԱՀՅՈՒՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ

Սույն հոդվածում քննվում են բազմիմաստ շաղկապով կապակցված կախյալ նախադասությունների շարահյուսական գործառույթի ուսուցման մի քանի հարցեր: Իմաստային տարբերակումը կատարվում է այն բանի հիման վրա, թե շաղկապները ինչ բառերի հետ են կապակցվում: Կարևորվում են ստորոգյալի կառուցվածքի և լրացյալի բառաքերականական բնույթը գոյականական անդամի լրացում կախյալ նախադասությունների դեպքում, ինչպես նաև բայի սեռը և բայիմաստը՝ բայական անդամի լրացում երկրորդական նախադասություններում: Ուսումնասիրությունը կարևոր նշանակություն ունի նախադասությունների լրացական հարաբերությունների որոշման, նախադասության կառուցվածքային առանձնահատկությունները դիտարկելու համար:

Բանալի բառեր՝ Գործառույթ, բազմիմաստ, շաղկապ, հարցադրում, հարաբերյալ, գլխավոր, իմաստային հարաբերություն, կախյալ նախադասություն, խոսքիմասային պատկանելություն, գոյականի լրացում, բայի լրացում:

Н.ХАЧАТРЯН

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ОБ ОБУЧЕНИИ СИНТАКСИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ ЗАВИСИМЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ

В статье мы рассмотрим некоторые вопросы наиболее часто используемых функций изучения взаимосвязанных предложений с помощью многозначного союза. Семантическая дифференциация основана на том, с какими словами связаны союзы. Важное

значение уделено структуре сказуемого и грамматической сущности и дополнение существительного в случае зависимых предложений, а также род и значение добавления члена глагола во вторичных предложениях.

Исследование важно для определения дополнительных отношений предложений и наблюдения за структурными особенностями предложения.

Ключевые слова: функция, многозначность, союз, опрос, относительное, главное, семантическая связь, зависимое предложение, идиома, дополнение существительного, дополнение глагола.

N.KHACHATRYAN

SOME QUESTIONS ABOUT LEARNING THE SYNTACTIC FUNCTION OF DEPENDENT SENTENCES

In this article, we consider some of the most commonly used functions for learning related sentences using the polysemantic conjunction.

Semantic differentiation is based on which words the conjunctions are associated with. Great importance is attached to the structure of the predicate and grammatical essence and the addition of the noun in the case of dependent sentences, as well as the gender and meaning of the addition of a verb member in secondary sentences.

Research is important for identifying complementary sentence relationships and for observing the structural features of a sentence.

Key words: function, polysemy, union, poll, relative, main, semantic connection, dependent sentence, idiom, addition of a noun, addition of a verb.

Կարևորվում է բարդ նախադասությունների ստորադաս բաղադրիչների շարահյուսական գործառնության դասավանդումը և դպրոցում, և բուհում: Այն պահանջում է ուսուցման և կիրարկման որոշակի տրամաբանություն, դասավանդման մեթոդիկա: Դասավանդման ընթացքը մեծապես կախված է նախադասության շարահյուսական վերլուծությունից, նախադասության անդամների լավ իմացությունից: Թեմաների ամրակայումը պետք է կատարվի համապատասխան գործնական վարժություններով: Լեզվական երևույթների տեսականն ու գործնականը համադրելով՝ նպաստում ենք լեզվական գիտելիքների հարստացմանը:

Մեր խնդիրն է բացահայտել, թե ինչ հիմունքներով են որոշվում ստորադաս նախադասությունների բնույթը բազմիմաստ շաղկապների կապակցության դեպքում:

Քերականական տեսական հարցերը բացատրվում են գործնական եղանակով, որի նշանակությունը կարևոր է այն տեսակետից, որ տարբեր

հնարների գործադրմամբ ոչ միայն որոշվում է ստորադաս նախադասությունների շարահյուսական գործառույթը, այլև նպաստում է դրանք յուրացնելու, կիրառելու հմտության ձեռքբերմանը:

Հայերենում ունենք մենիմաստ և բազմիմաստ շաղկապներ: Եթե մենիմաստ շաղկապների միջոցով ստորադաս նախադասության տեսակը կարելի է հեշտ որոշել, ապա բազմիմաստ շաղկապների միջոցով հնարավոր չէ: Մենիմաստ շաղկապները կանխորոշում են կախյալ նախադասության լրացական բնույթը: Նրանք, ունենալով որոշակի բառական նշանակություն, նշում են կապակցվող նախադասությունների միջև դրսևորվող իմաստային հարաբերությունը և երկրորդականի բնույթը: Որպես կանոն՝ նրանք կապակցում են մեկ բնույթի երկրորդական նախադասություն հիմնականում պարագայական են, ինչպես *'որովհետև/պատճառի/, քանի որ/հիմունքի/, չնայած որ, թեպետ, թեև/գիջման/*: Որպեսզի-ն մենիմաստ է, արտահայտում է միայն նպատակային հարաբերություն, իսկ ասենք՝ *որ*-ը բազմիմաստ է, արտահայտում է բազմազան հարաբերություններ, այդ թվում՝ նպատակային:

Բազմիմաստ շաղկապները իրենց բառական անորոշ նշանակության պատճառով ի վիճակի չեն կանխորոշելու երկրորդականի բնույթը, որը այս դեպքում կախված է գլխավորի քերականական կառուցվածքից, կապակցվող նախադասությունների բովանդակությունից: Բազմիմաստ շաղկապները կարող են կապակցել շարահյուսական այլևայլ գործառույթներով բնորոշվող կախյալ նախադասություններ: Հատկապես աչքի է ընկնում *որ* շաղկապը, որը կապակցում է տարբեր բնույթի երկրորդականներ՝ իմաստային տարբեր հարաբերություններով: Մեր խնդիրն է որոշել այն ուղիները, որոնցով կարելի է որոշել *որ* -ով կապակցված ստորադաս նախադասությունների շարահյուսական գործառույթը: Կվերլուծենք միայն հարցի հետ կապված առավել բնորոշ նախադասությունները:

Սովորողներին բացատրվում է, որ ստորադաս նախադասության բնույթը որոշել՝ նշանակում է պարզել, թե ստորադաս նախադասությունը գերադասի որ անդամին է փոխարինում. բարդ նախադասության գլխավոր բաղադրիչի որ անդամն է արտահայտված ստորադաս նախադասությամբ:

Իմաստային տարբերակումը կատարվում է այն բանի հիման վրա, թե շաղկապները կապակցման ինչ բառերի, բառախմբերի ինչ կարգերի հետ են կապակցվում, դիմավոր բայերի եղանակային և ժամանակային ինչ ձևերի հետ են գուգորդվում: Իմաստային տիպերի բացահայտման համար դեր են խաղում կապակցվող նախադասությունների շարադասությունը, երբեմն էլ համատեքստը: Կարևորվում են ստորոգյալի կառուցվածքի և լրացյալի բառաքերականական բնույթը գոյականական անդամի լրացում կախյալ նախադասությունների դեպքում, *ինչպես նաև* բայի սեռը և բայիմաստը՝ բայական անդամի լրացում երկրորդական նախադասություններում:

Որ շաղկապով կապակցվող ստորադաս նախադասությունը լրացնում է գերադաս նախադասության` 1) որևէ բայի կամ բայական կապակցության, 2) որևէ գոյականի կամ գոյականական կիրառություն ունեցող որևէ անդամի, ինչպես նաև անվանական որոշակի արտահայտությունների, կառույցների, բաղադրյալ կապակցությունների, 3) գլխավոր նախադասության հարաբերյալների :

Պարզաբանում ենք,որ առաջին և երկրորդ ենթատեսակների դեպքում երկրորդականը կապվում է գլխավորի որևէ բառի հետ և կատարում նրա խոսքիմասային արժեքով պայմանավորված որևէ շարահյուսական պաշտոն, որն անհրաժեշտ է տվյալ բառի, բառակապակցության իմաստի բացահայտման համար: Նման դեպքերում գլխավորը թերիմաստ է մնում: Այն կառուցվածքով կախված է երկրորդականից, քանի որ քերականորեն նրա անդամներից մեկը արտահայտված է լինում այդ երկրորդականով:

Ստորադաս նախադասության բնույթի որոշման առաջին միջոցը գերադաս նախադասության լրացյալ անդամի խոսքիմասային պատկանելության ճիշտ որոշումն է: Պարզում ենք, թե երկրորդական նախադասությունը գլխավոր նախադասության որ անդամին է լրացնում` գոյականի, թե բայի:

Գերադաս նախադասության գոյականին, գոյականական կիրառություն ունեցող որևէ անդամի լրացնող ստորադաս նախադասությունների բնույթը որոշում ենք հարցադրման միջոցով: Վերլուծության ու հարցադրման միջոցով գտնում ենք, որ ստորադաս նախադասություններն ունեն տարբեր շարահյուսական գործառնություններ:

Եթե երկրորդական նախադասությունը պատասխանում է ինչպիսի, որ հարցերին` որոշիչ է, իսկ եթե պատասխանում է ում,ինչի հարցերին, հատկացուցիչ է:Ինչպես.

1. Նա գրել է ղիմում, որ իրեն աշխատանքից ազատել են:
2. Անհրաժեշտություն չկա, որ նա այցելի մեզ:
3. Դու,որ այդ ժամանակ նորավարտ մասնագետ էիր,վստահ էիր քո ուժերին:

Բնութագրում ենք այդ նախադասություններն առանձին-առանձին: Ընդգծում ենք ,թե դրանք գլխավոր նախադասության որ անդամին են վերաբերում :

Ընդգծված առաջին նախադասությունը վերաբերում է ղիմում բառին` որպես դրա որոշիչ, պատասխանում է ինչպիսի հարցին. երկրորդը` անհրաժեշտություն բառին` որպես հատկացուցիչ, պատասխանում է ինչի հարցին,երրորդը` դու բառին` որպես բացահայտիչ:

Որ-ով կապակցված ստորադաս նախադասությունները կարող են լրացնել որոշակի արտահայտությունների, անվանական կառույցների:Այսպես. Խաղաղություն, որ աչիկներն իր քանա դաշտում մի տուղտ, մի քալիկ /ն.պ./: Շնորհակալություն, որ մեզ միշտ հիշում եք/հ.պ/:

Հաճախ կախյալ նախադասությունը կարող է լրացնել անվանական ստորոգյալի, որի հանգույցը գործածվում է բացառապես եզակի երրորդ դեմքով: Որպես վերադիր հանդես են գալիս հիմնականում ածականը, գոյականը, դերանունը, մակբայը: Պայմանավորված վերադիրների բայիմաստով, առաջադրվող հարցերով՝ այդպիսի նախադասությունները լինում են ենթակա, խնդիր, պարագա:

Այսպես. Լավ է/ի՞նչը/, *որ եկար/ենթ.:/*: Դեկտեմբերին էր/ի՞նչը/, *որ տեղի ունեցավ երկրաշարժը/ենթ.:/*: Երեկ էր/ի՞նչը/, *որ անհոգ ու երջանիկ խաղում էր բակում/ենթ.:/*: Ինչի՞ց է/ի՞նչը/, *որ դու միշտ ուշանում ես/ենթ.:/*: Ես արժանի՞ չեի/ինչի՞/, *որ դու ներկա լինեիր իմ հարսանիքին /հ. իս./*: Ռազմիկը միանգամայն հպարտ է/ինչո՞վ/, *որ ինքն այժմ հայոց կանոնավոր բանակի զինվոր է/մ.իս./*: Ես շատ գոհ էի/ինչո՞ւ/, *որ կարող էի անցյալի միջով բացատրել ներկան /պ. պ./*: Ես խելոք չեի, որ ինձ չընտրեցիք/հետևանքի պ.:/

Կառուցվածքային այլ տիպ են ներկայացնում որ շաղկապով կապակցված նախադասությունները, երբ լրացնում են գերադաս նախադասության բային: Եթե գերադաս նախադասությունը լրացնում է գլխավոր նախադասության բայով արտահայտված լրացյալին, ապա ստորադաս բաղադրիչը իր բնույթով ենթակա, խնդիր կամ պարագա է: Այստեղ կարևոր է բացատրել, որ ուշադրություն պետք է դարձնել բայի սեռին և բայիմաստին: Որ շաղկապով կապակցվող մասը կարող է լրացնել գերադաս նախադասության հիմնականում հոգեկան գործունեություն նշող որևէ բայի, որը կարող է լինել՝ ա) ներգործական և բ) ոչ ներգործական: Գլխավորի մեջ բացակայում է այն անդամը, որի գործառնությունը հանդես է գալիս կախյալ նախադասությունը: Օրինակ՝ Լսել եմ/ի՞նչ/, *որ ուզում եք նոր գործ սկսել/ու.իս./*:

Գլխավորի քերականական կառուցվածքը, ներգործական բայը արդեն իսկ հուշում է, թե ինչ բնույթի պետք է լինի երկրորդականով արտահայտված լրացումը:

Եթե գլխավոր նախադասության մեջ որպես խնդրառու բառ գործածվում են ասացական (հայտնել, պատասխանել), հասկացական-իմացական (իմանալ, ըմբռնել), զգացական (սիրել, հարգել), կամային (կամենալ, որոշել, ուզենալ) իմաստ արտահայտող ներգործական սեռի բայեր, ապա կախյալ նախադասությունը բնույթով լինում է ուղիղ խնդիր: /Ես/ Կարգադրեցի/ի՞նչ/, *որ այդ էլ կկատարվի/ու.իս./*: /Ես/ Ասացի/ի՞նչ/, *որ գալու է (ու. իս.)*: Ինչպես նշեցինք, ստորադաս նախադասությունների բնույթը որոշվում է հարցադրման միջոցով:

Երբ գերադաս մասում գործածվում է ներգործական սեռի կամայական նշանակություն ունեցող բայ, և երկրորդական նախադասության ստորոգյալը առնչվում է գերադասի ստորոգյալի բայիմաստի հետ, ունենում ենք նպատակի պարագա կախյալ նախադասություն: Օր. «Կանչում եմ, *որ նորոգես այս տունը*»: Նպատակային հարաբերության ձևավորմանը նպաստում է հատկապես

երկրորդական նախադասության ստորոգյալի եղանակաժամանակային արտահայտությունը. այն ձևավորվում է ըղձական եղանակի ապառնի ժամանակով: Ժամանակային տեսակետից նրա գործողությունը հաջորդում է գլխավոր նախադասության գործողությանը:

Որ շաղկապով կախյալ նախադասությունը կարող է լրացնել գլխավոր նախադասության որոշ կարգի չեզոք սեռի բայերի: Եթե կախյալ նախադասությունը կապվում է չեզոք սեռի միադիմի երրորդ դեմքի բայերի հետ (թվալ, երևալ, պատահել, մնալ), ունենում ենք ենթակա երկրորդական նախադասություն: Այս կարգի բարդ նախադասությունների գերադաս բաղադրիչները հիմնականում կազմված են լինում բայ-ստորոգյալից (երբեմն մեկ-երկու լրացումից): Այսպես. Երևում է/ի՞նչ/, *որ ուշանալու է/ենթա/*:

Որ շաղկապով կախյալ եզրը կարող է լրացնել գլխավորի՝ հոգեկան գործունեություն արտահայտող չեզոք սեռի բայերի (կասկածել, սպասել, ունկնդրել, հավատալ) և բնույթով լինել հանգման խնդիր: Օր. Գրեթե չէի հավատում/ի՞նչի՞ն/, *որ երբեմնի վտիտ ու փխրուն այդ աղջնակը շնորհալի դերասանուհի է դարձել*:

Հոգեկան այլևայլ վիճակներ արտահայտող մի շարք չեզոք սեռի բայերի (վախենալ, զգուշանալ) բառիմաստներով պայմանավորված՝ կախյալ նախադասությունը լինում է պատճառի պարագա: Օր. Զգուշանում էի/ի՞նչի՞ց/, *որ հանկարծ որևէ մեկին չնեղացնեմ*: Այսպիսի բայերի լրացնող նախադասությունները ուսումնական մի շարք ձեռնարկներում համարվում են նաև անջատման խնդիր¹:

Որ ընդհանրական շաղկապը նպատակային հարաբերություն է արտահայտում ֆիզիկական հատկանիշ նշող մի շարք չեզոք սեռի բայերի հետ կապվելիս: Օր. Մենք պայքարում ենք/ի՞նչո՞ւ/, *որ աշխարհում լինի խաղաղություն*: Կամ՝ Կաշխատեմ/ի՞նչո՞ւ/, *որ գյուղում մանկապարտեզը վերաբացվի*: Եթե այս երկրորդական նախադասության շարադասությունը փոխենք, կփոխվի նաև նրա իմաստը և բնույթը: Ինչպես. *Որ գյուղում մանկապարտեզը վերաբացվի*, կաշխատեմ: Այս դեպքում երկրորդականը բնույթով պայմանի պարագա է: Շարադասությունը, թերևս սակավ, իմաստային կարևոր դեր է կատարում բարդ նախադասությունների համակարգում:

Բացատրական որ շաղկապը կապվում է նաև կրավորական սեռի բայերի հետ: Այս դեպքում ստորադաս նախադասություններն իրենց գործառնությամբ կարող են լինել ենթակա: Գերադաս բաղադրիչի բայ-ստորոգյալը (ասացական, մտածական) կիրառվում է եզակի երրորդ դեմքով. Պարզ լսվում է/ի՞նչ/, *որ ծիծաղում է նա/ենթա/*:

¹ Տե՛ս՝ **Ս. Աբրահամյան, Ն. Պառնասյան, Հ. Օհանյան, Խ. Բաղիկյան**, Ժամանակակից հայոց լեզու, շարահյուսություն, հ. 3, Եր., 1967, էջ 668: **Ս. Պապոյան, Խ. Բաղիկյան**, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Եր., 2003, էջ 324-325:

Վերը նշվածները որ շաղկապի գլխավոր կիրառություններն են: Այս շաղկապը կարող է արտահայտել նաև այլ հարաբերություններ: Որ շաղկապով կապակցված երկրորդական նախադասությունները պատճառի, պայմանի, հիմունքի, ժամանակի, նպատակի իմաստ են արտահայտում հատկապես ժողովրդախոսակցական լեզվում, որտեղից և անցել են գեղարվեստական գրականությանը:

Այսպես. Կնոջ վրա թոնթորաց, որ կովին ծաքավ է թողել/պտճ.պ./: Բացատրում ենք՝ որ շաղկապը համարժեք է որովհետև շաղկապին: Կամ՝ Որ այդպես է, լավ նայիր քեզ: Այս որ շաղկապի մեջ առկա է նաև պայմանի իմաստ, և կախյալ նախադասությունը կարող է ընկալվել որպես պայմանի պարագա: Այսպիսի նախադասությունների իմաստային տիպերի բացահայտման համար դեր է խաղում համատեքստը: Իբրև պայման ներկայացվող գործողությունը, երևոյթը նախորդում է գերադաս նախադասությամբ արտահայտված գործողությանը, երևոյթին: Կամ՝ Ազնո որ մեծանաս, ի՞նչ ես դառնալու/ժ.պ./: Որ շաղկապը համարժեք է եթե դերանվանը: Անձրև է գալու, որ արևը ծակում է/հ.պ./: Որ շաղկապը համարժեք է քանի որ շաղկապին:

3) Երրորդ ենթատեսակի դեպքում երկրորդականը կապվում է գլխավորի հետ հարաբերյալների միջոցով: Գլխավոր նախադասության դերանունով (ցուցականով կամ սրա կապական հոլովառությամբ) արտահայտված անդամը՝ հարաբերյալը, ազդանշում է երկրորդականի առկայությունը, երբեմն նաև նրա բնույթը: Հարաբերյալները իրենց ոչ տարբերակված բովանդակության պատճառով պահանջում են համապատասխան երկրորդականով բացահայտում: Հարաբերյալների գործածությունը գլխավոր նախադասության մեջ մատնանշում է, որ առանց համապատասխան երկրորդականի գործածություն ունենալ չի կարող: Առանց հարաբերյալի նախադասություններում գլխավորը քերականական կառուցվածքով թերի է, քանի որ պակասում է այն անդամը, որն արտահայտված է երկրորդականով: Մինչդեռ հարաբերյալով նախադասություններում գլխավորը քերականական կառուցվածքով ձևակազմորեն լիակազմ է, սակայն դրանով հանդերձ՝ նա իմաստային ինքնուրույնություն չունի, քանի որ հարաբերյալի առկայությունը նրան կախման մեջ է պահում երկրորդականից: «Գերադաս բաղադրիչում կիրառվող հարաբերյալի ընտրությունը պայմանավորում է ստորադաս նախադասության բովանդակությունը»¹:

Այսպես. 1. Այնպիսի մտերմություն էր ցույց տալիս, որ մինչև անգամ պատմում էր իր անձնական գաղտնիքները: 2. Այս ամբողջը նրա արդյունքն է, որ բոլորը աշխատել էր անձնվիրաբար:

Այստեղ պարզում ենք, որ 1-ին և 2-րդ կապակցությունների ստորադաս նախադասությունները փոխարինել են պարզ նախադասության

¹ *Ս. Պապոյան, Խ. Բաղիկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Ե., 2003, էջ 288:*

որոշիչ, հատկացուցիչ անդամներին, որոնք գլխավոր նախադասության մեջ արտահայտված են որևէ հարաբերյալով, որն էլ իր նյութական բովանդակությունը ստանում է ստորադաս նախադասության շնորհիվ:

Որոշելով՝ հարաբերյալը որ անդամն է, որոշում ենք ստորադաս նախադասության բնույթը: Առաջին նախադասության մեջ այնպիսի հարաբերյալը կատարում է որոշչի դեր, ուրեմն երկրորդական նախադասությունը բնույթով որոշիչ է, երկրորդ նախադասության նրա հարաբերյալը կատարում է հատկացուցչի պաշտոն, ուրեմն երկրորդական նախադասությունը բնույթով հատկացուցիչ է: Իհարկե, ոչ բոլոր նախադասություններում է գործածվում հարաբերյալ: Նման դեպքերում կարող ենք մտովի այն վերականգնել, որոշել պաշտոնը և ըստ այդմ էլ որոշել երկրորդական նախադասության բնույթը:

Այսպես, Նրան հուզում էր և այն, որ դու չես իմացել այդ մասին/ենթ.: Եվ այն հասկացա, որ դրամի պես մաշվել են արդեն բառերը բոլոր/ուղ. խ.: Խեղճ մարդու միակ իդըր այն է, որ մտնես ծնողներիդ տունը/ստ.:

Հաճախ որոշ կարգի բայերի բայիմաստով պայմանավորված՝ ցուցական դերանունները հանդես են գալիս հոլովական թեք ձևերով: Օր. Այդ խորթությունը նրանից է, որ Միքայելը բավական աճել և չափահաս էր դարձել (ստորոգելի): Ես հասա նրան, որ կորցրի իմ հավատն ու վստահությունը (հ. խ.): Իր ուժերի նկատմամբ կասկածը ծնվեց նրանից, որ երեկ ակոսի մեջ ծնկները կքոտեցին (անջ. խ.): Իրեն մխիթարում էր նրանով, որ նյութական կորուստներ չունեցավ (մ. խ.): Արդարացվեց նրանով, որ ի վերջո ճանաչեց իրեն (ներգ. խ.): Դա լավ է այն բանով, որ վերականգնեց իր վարկը (սահմ. խ.):

Լայն տարածում ունեն այն մեկնական, բացատրական երկրորդական նախադասությունները, որոնք՝ ա) այն, այնպիսի հարաբերյալների միջնորդությամբ կապվում են գոյականների, բայանունների հետ (նշելով այս կամ այն հատկանիշը), բ) այնպես, այնքան և նման հարաբերյալներով՝ բայի հետ (արտահայտելով որակական, քանակական հատկանիշներ): Բերենք օրինակներ. Նա իր հոգում կրում է այն սարսափը, որ սեփական աչքերով տեսել է հոր սպանությունը/որ.: Եվ մոտենալով այնքան հեռացանք, որ ետ կանչելու էլ բառ չմնաց /չ. ու ք. պ.:/: Նա այնպես է խոսում, որ ոչինչ չի հասկացվում/ձ. պ.: Եթե այսպիսի կապակցություններում երկրորդական նախադասության բայ-ստորոգյալը արտահայտված է լինում ըղձական եղանակով, ապա ըստ բնույթի լինում է նպատակի պարագա: Օր. Այնպես է քայլում, որ չարթնացնի փոքրիկներին:

Հաճախ կախյալ եզրը կարող է լրացնել գերադաս նախադասության չափի, ձևի պարագաներին՝ ցույց տալով նրանց արտահայտած հատկանշի աստիճանը: Օրինակ. Այդ երաժշտությունը այնքան դյուրիչ է, որ մարդ ուզում է անընդհատ լսի (չ. ու ք. պ.): Ուրբերը փոխում է այնպես կաքավաքայլ, որ կարծես ափսոսում է կոխել գետինը (ձևի պ.):

Հաճախ որպես հարաբերյալ հանդես են գալիս դերանվանական կապակցություններ, հոլովակապային կառույցներ. այն բանից, այդ ամենից, այն բանով, այն պատճառով, այն մասին, նրա համար և այլն: Օր.Նա պատմությունն սկսեց այն բանից, որ առաջին անգամ է որսի գնացել/անջ.խ./: Մայրիկին հուսադրում էին այն բանով, որ նրա որդին կենդանի է/մ.խ./: Մենք խոսում էինք այն մասին, որ պետք է զուգակցել միտքն ու սիրտը/վ.խ./: /Նման կառույցներում, երբ որպես երկրորդական նախադասության լրացյալ սովորաբար գործածվում են ասացական, մտածական բայեր, հարաբերյալի բացակայության դեպքում ունենում ենք ուղիղ խնդիր երկրորդական նախադասություն/: Նրանք շուտ մեկնեցին այն պատճառով, որ նախապատրաստվեն խորհրդակցությանը: Անդրանիկը մոայլվել էր նրա համար, որ հուսահատություն էր նկատվել զինվորների դեմքերին /պտճ.պ./: Հանձնաժողովը կազմվել է այն նպատակով, որ ստուգի բաժնի աշխատանքները: Նրա՞ համար, որ չորանանք այստեղ, աճեցինք մենք /նպ.պ./: Նրա համար հոլովական կառույցը գործածվում է նաև պատճառի պարագա երկրորդական նախադասություններում: Տարբերությունը կրկին այն է, որ նպատակի պարագա երկրորդական նախադասությունում ստորոգյալը գործածվում է ըղձական եղանակով:

Այրել է արտասուքը, այրել է այն ձևով, որ օդի մեջ նույնիսկ հնչուն չլավի/ձ.պ./: Ես կգամ միայն այն պայմանով, որ դու էլ գաս/այմ.պ./: Նրան կհեռացնեն այն հիմունքով, որ խախտել է աշխատանքային պայմանագիրը/հ.պ./:

Վերլուծության ժամանակ տրված բազմաթիվ ինչուներ օգնում են սովորողին՝ զարգացնելու, մտածելու ունակությունը, տրամաբանական եզրակացությունների հանգելու կարողությունը:

Այս ուսումնասիրությունը կարևոր նշանակություն ունի նախադասությունների լրացական-քերականական հարաբերությունների որոշման, նախադասության կառուցվածքային առանձնահատկությունները դիտարկելու համար:

Գրականություն

1. Աբրահամյան Ս.Գ., Զթեքվող խոսքի մասերը և նրանց բառական ու քերականական հատկանիշների փոխհարաբերությունը ժամանակակից հայերենում, Երևան, 1965թ.:
2. Աբրահամյան Ս.Գ., Հայոց լեզու, Շարահյուսություն, Երևան, 2004թ.:
3. Աբրահամյան Ս.Գ., Պառնասյան Ն.Ա., Օհանյան Հ.Ա., Բադիկյան Խ.Գ., Ժամանակակից հայոց լեզու, Շարահյուսություն, հ.3, Երևան, 1975թ.:

3.Գարեգինյան Գ.Լ., Շաղկապները ժամանակակից հայերենում, Երևան, 1963թ.:

4.Պապոյան Ա.Հ., Բադիկյան Խ.Գ., Ժամանակակից հայոց լեզվի շարահյուսություն, Երևան, 2003թ.:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական խորհրդի անդամ, Բ.Գ.Թ. Հ.Ս.Ղազարյանը: